

centralnych metropolii sprzyja ekspansji ekstensywnej zabudowy na terenach wartościowych krajobrazowo. Planowanie przestrzenne nie stanowi wystarczająco silnego narzędzia pozwalającego na ograniczenie niekorzystnych zjawisk wobec niedostatecznego wykorzystywania władztwa planistycznego gmin. W obecnym stanie gospodarki możliwe jest jedynie łagodzenie występujących konfliktów oraz działania marketingowe wskazujące na korzyści wynikające z kreowania harmonijnego środowiska i krajobrazu.

УДК 582.734:631.535

Доц. С.В. Роговський, канд. с.-г. наук –
Білоцерківський національний аграрний університет

ОСОБЛИВОСТІ ІНТРОДУКЦІЙНОЇ ОПТИМІЗАЦІЇ РЕКРЕАЦІЙНОГО ЛАНДШАФТУ НА ТЕРИТОРІЇ САНАТОРІЮ "КВІТКА ПОЛОНИНИ"

Досліджено особливості інтродукційної оптимізації рекреаційного ландшафту санаторію "Квітка полонини" в Закарпатській області. Встановлено ботанічний склад дендрофлори, здійснено флористичний аналіз за флористичними областями та біоморфами. Виявлено чинники, які сприяють привабливості рекреаційного ландшафту.

Ключові слова: рекреація, інтродукція, дендропарк, ландшафт, дерева, кущі.

Assoc. prof. S.V. Rogovsky – National Agrarian University, Bila Tserkva

Features of introduction of optimization of recreation landscape on territory of sanatorium "Kvitka Polonunu"

The features of introduction optimization of recreation landscape of sanatorium are investigational "Kvitka Polonunu" in the Zakarpattya area. Botanical composition of dendroflora is set, a floristical analysis is conducted after floristics areas and biomorphes. Found out factors which are instrumental in the attractiveness of recreation landscape.

Keywords: recreation, introduction, dendropark, landscape, trees, bushes.

Екологічний словник дає таке визначення: "Рекреація (від лат. *recreatio* – відновлення) – відновлення здоров'я та працездатності за рахунок відпочинку поза житлом – на лоні природи або під час туристичної поїздки". Територія санаторію призначена передусім для відпочинку та рекреації людей, які протягом певного часу тут відпочивають та лікуються. Ось чому вона повинна відповідати певним параметрам, і має бути якомога привабливішою, пізнавальною, затишною. Визначальну роль у формуванні цих якостей відіграє рослинність, насамперед деревна. Саме дерева і кущі, які беруть участь у формуванні садово-паркових композицій, визначають конфігурацію місць паркової зони і відіграють вирішальне значення у формуванні рекреаційного ландшафту. Інтродукційна оптимізація місцевої дендрофлори один із основних засобів урізноманітнення рослинності, надання ландшафту екзотичності, привабливості, створення умов для приємного і змістовного відпочинку на лоні природи. Понад це, багато інтродуцентів мають неперевершені фітонцидні властивості [1], що дає змогу використовувати їх з лікувальною метою.

Вивчення особливостей інтродукційної оптимізації рекреаційного ландшафту на прикладі конкретного санаторію має важливе наукове і практичне значення і дає змогу встановити не лише видовий склад дендрофлори, її ботанічну класифікацію та райони походження, а й виявити деякі загальні закономірності формування дендропарку при санаторії.

Об'єктом дослідження слугували деревні рослини, зокрема інтродуценти, що зростають на території санаторію "Квітка полонини", розташованому біля села Голубине Свалявського району Закарпатської області. Лікувальні властивості мінеральних вод Лужанського родовища відомі давно, наукове їх дослідження здійснено у 1774 р., а з середини XVIII ст. ці води почали розливати та експортувати. На базі родовища існував курорт Луги. Формування рекреаційного ландшафту бальнеологічного санаторію "Квітка полонини" розпочалося разом з будівництвом санаторію, який функціонує з 1964 р. Санаторій розташований на правому рівнинному березі річки Велика Пень, загальна площа території санаторію становить 14 га.

Матеріали і методи. Досліджували територію методом маршрутних обстежень. Для визначення рослин користувались такими визначниками [3-5].

Результати дослідження. Природна рослинність на території санаторію збереглася в основному вздовж правого берега річки Велика Пень. Верхній ярус формують бук лісовий, вільхи чорна та сіра, ясен звичайний, черешня, верба біла. Місцями трапляються граб звичайний, тополя біла, верба козяча. Нижній ярус представлений ліщиною звичайною, бруслиною європейською, бузиною чорною, свидиною кроваво-червоною, а також малиною звичайною, малиною чорною, шипшиною собачою та ожиною лісовою. Ялина європейська природно зростає і на лівому березі річки Велика Пень. Старий дендропарк санаторію займає площу близько 4 га. В основі насаджень алеї та групи ялини європейської, ясена звичайного, катальпи бігніонієподібної та чудової, вишні сакури, між доріжками висаджено різні форми туї західної, кипарисовика Лавсона та горохоплодого, а також кущі чубушника вінцевого, вейгели ряноквітучої, форзиції повислої, калини вічнозеленої, барбарису Гунбергера та Юліана; живоплоти з пухироплідника калинолистого, самшиту вічнозеленого, дейції шорсткої тощо (табл. 1). Декоративні насадження біля побудованих у 2005 р. корпусів висаджено у 2008 р. і представлені декоративними формами та сортами туї західної, кипарисовика Лавсона, широкогілковика східного, бруслини низької, падуба гостролистого.

Аналіз таксономічного складу деревинних рослин засвідчив, що із 157 таксонів 39 – представники відділу голонасінних, що становить 24,8 %. У насадженнях дендропарку є представники чотирьох родин цього відділу: гінкгових – 1 вид, тисових – 1 вид, 2 культивари; соснових – 5 родів, 11 видів, 2 культивари; кипарисових 4 роди, 10 видів, 18 культиварів. Інтродуцентами є 82 із 125 видів деревинних рослин, або 65,6 %, культивована дендрофлора становить 82,5 %. Частка представників флори Північної Америки становить 45,4 % від загальної кількості інтродуцентів, Далекого Сходу – 23,6 %. У складі дендрофлори рекреаційного ландшафту частка дерев становить 37,4 %, кущів – 53,2 %, ліан – 7,8 %, напівкущів – 1,6 %.

Характерними рисами рекреаційного ландшафту санаторію є його функціональність, привабливість, екзотичність, велике пізнавальне значення для відпочивальників, адже біля більшості рослин є етикетки, які вказують назву рослини. Інтродукційна оптимізація насаджень допомогла надати йому екзотичності за рахунок використання хвойних та вічнозелених видів рослин, істотно підвищити декоративність насаджень введенням гарноцвітих кущів та плакучих і кулястих форм дерев.

Функціональність рекреаційного ландшафту полягає в забезпеченні умов для відпочинку і санаторного лікування. Для цього слугує не лише зручна алейно-доріжкова сітка дендропарку, яка зв'язує бует з санаторними корпусами, спортивні майданчики та тренажери, а й підбір рослин, які виділяють фітонциди, сприяють аромотерапії, заспокоїливо діють на нервову систему. Важливо, щоб людина, перебуваючи у рекреаційному ландшафті, могла сприймати позитивні відчуття всіма органами чуття: зором, слухом, нюхом, дотиком. Етикетки з назвами біля більшості деревинних рослин сприяють задоволенню пізнавальних потреб відпочивальників.

Табл. Перелік рослин, які зростають на території санаторного комплексу "Квітка полонини"

№ з/п	Латинська назва	Українська назва	К-сть рослин, шт.	Вік, років	Розмір висота, м	Вид насаджень
1	2	3	4	5	6	7
1	<i>Aucuba japonica</i> 'Variegata' Thunb.	Аукуба японська 'Variegata'	4	6	0,5	групи
2	<i>Prunus divaricata</i> Ledeb.	Алича звичайна	5	20	8	поодинокі
3	<i>P. divaricata</i> 'Atropurpurea'	Алича звичайна 'Atropurpurea'	3	7	3	солітер
4	<i>Berberis vulgaris</i> L.	Барбарис звичайний	6	25	3,0	куртини
5	<i>Berberis thunbergii</i> DC.	Барбарис Тунберґера	9	7	1,1	поодинокі
6	<i>Berberis julianae</i> C.K. Schnid.	Барбарис Юліана	6	25	1,8	куртини
7	<i>Laburnum anagyroides</i> Medik.	Бобівник анґоролістий золотий дощ	1	6	1,8	в групі
8	<i>Betula pendula</i> Roth.	Бере́за поникла	масово	10-25	3-9	групи
9	<i>Euonymus europaeus</i> L.	Бруслина європейська	4	12	1,3	група
10	<i>Euonymus nanus</i> M. Bieb.	Бруслина низька	12	5	0,3	групи
11	<i>Euonymus japonicum</i> Thunb.	Бруслина японська	3	6	0,4	поодинокі
12	<i>Euonymus japonicum</i> 'Aureamarginatus'	Бруслина японська 'Aureamarginatus'	4	8	0,5	солітери
13	<i>Sambucus nigra</i> L.	Бузина чорна	масово	5-20	1-3	природно на березі

1	2	3	4	5	6	7
14	<i>Fagus sylvatica</i> L.	Бук лісовий	масово	50 -80	18-25	природно на березі
15	<i>Gimnocladus dioica</i> (L.) K. Koch	Бундук дводомний	7	25	3-4	група
16	<i>Weigela florida</i> (Bunge) A.DC.	Вейгела рання	12	25	1,6-1,8	куртини
17	<i>Weigela</i> × <i>gybrida</i> Jacq. 'Aureamarginata'	Вейгела гібридна 'Aureamarginata'	6	3	0,8	куртини
18	<i>Wisteria floribunda</i> (Wild.) DC	Вістерія багатоквіткова	3	45		ліана на стіні будинку
19	<i>Salix alba</i> L.	Верба біла	масово	10-28	8-15	природно
20	<i>Salix alba</i> var. <i>Vitellina</i> (L.) Stoces	Верба біла 'Vetellina pendula'	3	45	12	солітер
21	<i>Salix caprea</i> L.	Верба козяча	масово	3-30	1,0	природно, на березі
22	<i>Salix caprea</i> 'Pendula'	Верба козяча 'Pendula'	1	6	0,7	солітер
23	<i>Salix matsudiana</i> 'Torturosa'	Верба Матсудова 'Torturosa'	5	16	3,5	солітер
24	<i>Salix matsudiana</i> 'Torturosa' × <i>Salix alba</i> var. <i>Vitellina</i>	Верба Матсудова 'Torturosa' × Верба біла 'Vetelina pendula'	6	12	3,0	солітер
25	<i>Alnus incata</i> (L.) Moench	Вільха сіра	масово	3-40	1,0-18	природно, на березі
26	<i>Alnus glutinosa</i> (L.) Gaertn.	Вільха чорна	масово	3-40	1,0-23	природно, на березі
27	<i>Cerasus japonica</i> (Tunb.) Loisel	Вишня сакура	15	40	3,5-4	алеї
28	<i>Hibiscus syriacus</i> L.	Гібіск сирійський	10	5-20	1,2	рядова посадка
29	<i>Aesculus hippocastanum</i> L.	Гіркокаштан звичайний	3	10-45	2,5-12	поодинокі
30	<i>Ginkgo biloba</i> L.	Гінкго дволопатеве	5	7-10	1,1-2,5	солітер
31	<i>Crataegus monogina</i> Jacq.	Глід одноматочковий	1	26	4,5	солітер
32	<i>Juglans regia</i> L.	Горіх грецький	12	20-37	10-14	ряд, солітер
33	<i>Juglans allntifolia</i> Carr.	Горіх айлантолистий	3	15	7-9	солітери
34	<i>Sorbus aucuparia</i> L.	Горобина звичайна	5	10-25	4-7	місцями
35	<i>Hydrangea arborescens</i> 'Sterilis' L.	Гортензія деревоподібна 'Sterilis'	10	6	0,7	міксбордер
36	<i>Hydrangea macrophylla</i> (thumb.) DC	Гортензія великолиста	16	6	0,3	рабатки
37	<i>Carpinus betulus</i> L.	Граб звичайний	масово	6-40	2-16	живоплоти, природно

1	2	3	4	5	6	7
38	<i>Pyrus communis</i> L.	Груша звичайна	3	48	4,6	залишки саду
39	<i>Deutsia scabra</i> Tunb.	Дейція шорстка	3	25	1,6	куртина
40	<i>Deutsia scabra</i> 'Candidissima'	Дейція шорстка 'Candidissima'	30	25	1,4	живопліт
43	<i>Quercus robur</i> L.	Дуб звичайний	13	8-60	1,6-18	поодинокі
44	<i>Quercus pubescens</i> Willd.	Дуб пухнастий	3	30	12	алея
45	<i>Quercus petraea</i> (Matt.) Liebl	Дуб скельний	2	50	15	природно
46	<i>Quercus rubra</i> L.	Дуб червоний	15	6-19	2-3	поодинокі
47	<i>Lonicera periclymenum</i> L.	Жимолость витка	2	6	1,6	пергола
48	<i>Lonicera pileata</i> Oliv.	Жимолость шапкова	6	14	0,4	куртини
49	<i>Viburnum opulus</i> L.	Калина звичайна	6	8-35	1,9	поодинокі
50	<i>Viburnum rhytidophyllum</i> Hemsl.	Калина зморщенолиста	6	15-25	2,0	2 куртини
51	<i>Campsis radicans</i> (L.) Seem	Кампсіс укорінливий	4	18-40	2	пергола, стіна
52	<i>Catalpa bignoides</i> Walter	Катальпа бігнієподібна	масово	40	5-6	алеї
53	<i>Catalpa speciosa</i> (Warder ex Barney) Engelm.	Катальпа чудова	6	40	6-8	солітери
54	<i>Kerria japonica</i> (L.) DC.	Керія японська	5	12	1,1	куртина
55	<i>Kerria japonica</i> 'Pleniflora'	Керія японська 'Pleniflora'	2	6	1,0	солітер
56	<i>Cotoneaster</i>	Кизильник припіднятий	9	7	0,3	рокарії
57	<i>Cotoneaster dammeri</i> C.K. Schneid.	Кизильник Дамера	5	8	0,1	міксбордер
58	<i>Acer platanoides</i> L.	Клен гостролистий	10	5-50	1,2-17	самосів
59	<i>Acer platanoides</i> L. 'Globosa'	Клен гостролистий 'Globosa'	12	30	3	алея
60	<i>Acer platanoides</i> L. 'Crimson King'	Клен гостролистий 'Crimson King'	3	5	1,2	солітери
61	<i>Acer campestre</i> L.	Клен польвий	17	25-45	4,5	групи
62	<i>Acer pseudoplatanus</i> L.	Клен-явір	3	40	10	група
63	<i>Acer saccharinum</i> Lam.	Клен цукристий	14	50	14	алея
64	<i>Acer negundo</i> L. 'Aureo-Variegatum'	Клен ясенелистий 'Aureo-Variegatum'	5	5	1,8	солітери
65	<i>Cedrus libani</i> A. Rich.	Кедр ліванський	2	12	3,5	група

1	2	3	4	5	6	7
66	<i>Chamaecyparis pisifera</i> (Siebold et Zucc.) Endl.	Кипарисовик горохоплодий	3	20	3,5	солітери
67	<i>Chamaecyparis pisifera</i> 'Filifera nana aureo-variegata'	Кипарисовик горохоплодий 'Filifera aurea'	1	5	0,4	солітер
68	<i>Chamaecyparis lavsoniana</i> (Murray) Parl.	Кипарисовик Лавсона	5	5-20	1.5-3,5	солітер
69	<i>Chamaecyparis lavsoniana</i> 'Alumii'	Кипарисовик Лавсона 'Alumi'	6	8-25	2-4	солітер
70	<i>Chamaecyparis lavsoniana</i> 'Spek'	Кипарисовик Лавсона 'Spek' штамбова форма	2	12	0,9	солітер
71	<i>Laurocerasus officinalis</i> Roem	Лавровишня лікарська	4	4-20	0,6-2,5	солітери
72	<i>Tilia cordata</i>	Липа серцелиста	масово	7-40	3-12	солітери, групи
73	<i>Corilus avellana</i> L.	Ліщина звичайна	часто	10-25	1,5-3,5	куртини, природні насадження
74	<i>Corilus avellana</i> 'Torturosa'	Ліщина звичайна 'Torturosa'	2	8	1,5	солітер
75	<i>Magnolia kobus</i> DC.	Магнолія кобус	3	8	2,2	солітер
76	<i>Magnolia ×sulangii</i>	Магнолія Суланжа	5	8	1,8	солітер
77	<i>Magona aquifolium</i> (Purch.) Nutt.	Магонія падуболиста	9	9	0,5	куртина
78	<i>Rubus idaeus</i> (Michx.) Maxim.	Малина звичайна	масово	-	0,5	природні
79	<i>Elaeagnus argentea</i> Pursh.	Маслинка срібляста	зустріч.	25-30	4,2	придорожнє насадження
80	<i>Larix deciduas</i> Mill.	Модрина європейська	6	5-14	2-9	солітери
81	<i>Larix polonica</i> Racib.	Модрина польська	1	6	3,5	солітер
82	<i>Hippophae ramnoides</i> L.	Обліпіха крушиноподібна	3	45	3,5	солітер
83	<i>Viscum album</i> L.	Омела біла	зустріч.			паразит
84	<i>Rubus vulgaris</i> L.	Ожина звичайна	часто	-	1,2	природні насадження
85	<i>Plex aquifolium</i> L. 'Argentea marginata'	Падуб гостролистий 'Argentea marginata'	2	7	1,0	солітер
86	<i>Piracanta coccinea</i> (L.) M. Roem.	Піраканта шарлахова	5	15	1,7	куртини
87	<i>Platanus occidentalis</i> L.	Платан західний	2	100	25	солітери

1	2	3	4	5	6	7
88	<i>Hedera helix</i> L.	Плющ звичайний	місцями	20	5	Ліана на дереві
	<i>Hedera colchica</i> C. Koch	Плющ колхідський				
89	<i>Pseudotsuga mensiesii</i> (Mirb.) Franco	Псевдотсуга Мензіса	1	30	12	солітер
90	<i>Ptelea trifoliata</i> L.	Птелея трилиста	1	12	2,5	група
	<i>Physocarpus opulifolius</i> (L.) Maxim.	Пухироплідник калинолистий	масово	18	2,0	живоплоти
91	<i>Physocarpus opulifolius</i> 'Aurea'	Пухироплідник калинолистий 'Aurea'	3	5	1,5	солітер
92	<i>Robinia pseudoacacia</i> L.	Робінія псевдоакація	4	20	13	поодинокі, самосів
93	<i>Robinia pseudoacacia</i> 'Globosa'	Робінія псевдоакація 'Globosa'	5	17	3	алея
94	<i>Buxus sempervirens</i> L.	Самшит вічнозелений	масово	25	1,5	бордюри, живоплоти
95	<i>Prunus domestica</i> L.	Слива звичайна	9	20	4	групи
96	<i>Swida alba</i> L.	Свидина біла	зустріч.	25	1,2	живоплоти
97	<i>Swida alba</i> 'Argenteo-marginata'	Свидина біла 'Argenteo-marginata'	5	12	1,2	куртина
98	<i>Swida sanguinea</i> (L.) Opiz	Свидина кроваво-червона	1	25	2,5	солітер
99	<i>Pinus strobus</i> L.	Сосна Веймутова	1	19	3,9	солітер
100	<i>Pinus silvestris</i> L.	Сосна звичайна	масово	5-30	0,7-12	групи
101	<i>Pinus nigra</i> Arn.	Сосна чорна	2	12	3	солітер
102	<i>Rhus typhina</i> L.	Сумах оленерогий	5	25	3	куртина
103	<i>Spirea billardi</i> Dipp.	Таволга Біларда	2	18	1,6	куртина
104	<i>Spirea bumalda</i> Burv.	Таволга Бумальда	10	18	1.1	куртини
105	<i>Spirea vanhouttei</i> Zab.	Таволга Вангутта	5	20	1,4	куртина
106	<i>Spirea japonica</i> L.	Таволга японська	12	20	1,2	групи
107	<i>Spirea japonica</i> 'Macrofila'	Таволга японська 'Macrofila'	3	7	1,1	куртина
108	<i>Tamarix ramosissima</i> Ledeb.	Тамарикс галузистий	2	18	2,5	солітер
109	<i>Taxus baccata</i> L.	Тис ягідний	7	25	1,8	куртини
110	<i>Populus alba</i> L.	Тополя біла	зустріч.	15 -30	15-30	природні насадження
111	<i>Populus deltoides</i> Marsch.	Тополя канадська	5	25	15	алеї
112	<i>Rosa hugonis</i> Hemsl.	Шипшина Гуго троянда плетиста	15	7-15	2	міксбордер
113	<i>Rosa hugonis</i> Hemsl.	Троянда чайногібридна	30	6	1,5	клумби
114	<i>Thuja occidentalis</i> L.	Туя західна	масово	6-30	0,6-5	групи

1	2	3	4	5	6	7
115	<i>Thuja occidentalis</i> 'Globosa'	Туя західна 'Куляста'	12	7-25	0,5-1,5	солітери
116	<i>Thuja occidentalis</i> 'Lutescens'	Туя західна 'Жовтіюча'	6	10	1,8	солітери
117	<i>Thuja occidentalis</i> 'Smaragd'	Туя західна 'Смарагд'	5	5	1,2	солітери
118	<i>Thuja occidentalis</i> 'Aurea'	Туя західна 'Золотиста'	7	4	0,7	солітери
119	<i>Thuja occidentalis</i> 'Fastigiata'	Туя західна 'Рівновершинна'	30	5-24	1,3-4,5	алея, групи
120	<i>Thuja occidentalis</i> 'Globosa nana'	Туя західна 'Globosa nana'	7	9	0,4	рокарій
121	<i>Thuja occidentalis</i> 'Columna'	Туя західна 'Columna'	2	30	5	солітери
122	<i>Thuja occidentalis</i> 'Columna'	Туя західна 'Vareana'	3	20	3	солітер
123	<i>Thuja occidentalis</i> 'Hoveji'	Туя західна 'Hoveji'	3	25	1,5	група
124	<i>Thuja plicata</i> D. Don	Туя складчаста	15	25	4	алея
125	<i>Forsytsia</i> × <i>intermedia</i> Zab.	Форзиція середня	6	25	2	куртини
126	<i>Forsytsia suspensa</i> (Thunb.) Vahl.	Форзиція звисла	6	26	1,8	куртини
127	<i>Humulus lupulus</i> L.	Хміль звичайний	зустріч.	1-25		природно
128	<i>Chaenomeles japonica</i> (Thunb.) Lindl.	Хеномеліс японський	1	20	1,9	куртина
129	<i>Padus roseosa</i> (Lam.) Gilib	Черемуха звичайна	10	5-20	2-7	природно
130	<i>Padus serotina</i> (Ehrh.) Agardh.	Черемуха пізня	3	18	3,5	солітери
131	<i>Cerasus avium</i> (L.) Moench	Черешня пташина	12	30-40	8-12	природно
132	<i>Philadelphus coronaries</i> L.	Чубушник вінцевий	12	18	2,2	куртини
133	<i>Rosa canina</i> L.	Шипшина собача	трапл.		1,2	природно
134	<i>Platicladus orientalis</i> (L.) Franco	Широкогілковик східний	2	25	3,3	солітер
135	<i>Platicladus orientalis</i> 'Aurea'	Широкогілковик східний 'Aurea'	5	5	0,6	солітери
136	<i>Yucca filamentosa</i> L.	Юкка нитчаста	15	15	0,4	бордюр
137	<i>Malus domestica</i> Borkh.	Яблуня домашня	27	35	3,4	залишки саду
138	<i>Malus niedzwetzkyana</i> Dieck.	Яблуня Недзвецького	2	23	2,5	солітери
139	<i>Picea glauca</i> 'Conica' (Moench) Voss	Ялина сиза, канадська 'Conica'	2	9	0,5	солітери

1	2	3	4	5	6	7
140	<i>Picea abies</i> (L.) Karst.	Ялина європейська	масово	4-40	0,4-17	групи
141	<i>Picea abies</i> 'Koster'	Ялина європейська 'Koster'	9	8	1,6	солітери
142	<i>Picea pungens</i> Engelm.	Ялина колюча	4	30	12	солітери
143	<i>Abies alba</i> Mill.	Ялиця біла	3	4-10	3	група
144	<i>Juniperus virginiana</i> L.	Ялівець віргінський	1	35	4	слітер
145	<i>Juniperus virginiana</i>	Ялівець віргінський 'Sky rocet'	9	4-9	1,2-2,6	солітери
146	<i>Juniperus communis</i> L.	Ялівець звичайний	5	8-12	3	групи
147	<i>Juniperus communis</i> 'Hibernica'	Ялівець звичайний 'Hibernica'	6	9	2,2	солітер
148	<i>Juniperus chinensis</i> L. 'Stricta'	Ялівець китайський 'Stricta'	4	6	0,6	солітер
149	<i>Juniperus chinensis</i> 'Majeri'	Ялівець китайський 'Majeri'	5	5-12	0,4-1,2	групи
150	<i>Juniperus sabina</i> L.	Ялівець козацький	7	12	0,6	куртина
151	<i>Juniperus sabina</i> 'Variegata'	Ялівець козацький, 'Variegata'	9	5	0,3	куртини
152	<i>Juniperus sabina</i> 'Tamariscifolia'	Ялівець козацький 'Tamariscifolia'	7	35	0,4	куртина
153	<i>Juniperus squamata</i> Lamb.	Ялівець лускатий 'Blu carpet'	3	7-15	0,3-0,9	групи
154	<i>Fraxinus excelsior</i> L.	Ясен звичайний	зустріч.	3-35	4-16	групи, природно
155	<i>Fraxinus excelsior</i> 'Pendula'	Ясен звичайний 'Pendula'	4	12-23	3-12	солітери
156	<i>Fraxinus lanceolata</i> Borkh.	Ясен ланцетний	5	15	7-12	групи
157	<i>Fraxinus ornus</i> L.	Ясен манний	1	12	4	солітер

Смак до природних ландшафтів можна вважати за об'єднувальну, групову рису естетичного сприйняття ландшафту сучасними європейцями [2]. Встановлено, що привабливість ландшафту збільшується за наявності водних об'єктів: озер, струмків, водоспадів тощо. Крім природної річки на привабливість рекреаційної зони санаторію істотно впливають штучні водойми, створені впродовж останніх років: озеро канал, фонтан. Інтродукційну оптимізацію цих об'єктів ще не завершено. Домінантами озера мають стати прибережно-водні рослини, які б надали йому природності та естетичної довершеності. Для цього варто було б використати вербу пурпурову та її декоративні форми, вербу козячу 'Pendula', німфеї та ірис болотний тощо.

У рекреаційному ландшафті цього санаторію досить доречно використовувати елементи гірського ландшафту: рокарії, альпінарії. Для цієї території такі елементи особливо актуальні, саме тому під час освоєння нової території тут уже створено два рокарії, а у майбутньому – альпінарії і рокарії можуть стати одним з провідних елементів. На жаль, їхня інтродукційна оптимі-

зація не відповідає сучасним можливостям. У наявних рокаріях задіяно обмежений асортимент рослин як деревинних, так і ґрунтопокривних. Наявні в санаторії можливості з використання природних обвітрених каменів та справжніх альпійських рослин дають змогу створити довершені рокарії та задіяти сучасний асортимент як карликових і сланких, так і особливо ґрунтопокривних рослин, що є в розпорядженні розсадників і садових центрів.

Привабливість рекреаційного ландшафту істотно підвищується за наявності крупномірних дерев без ознак пошкодження хворобами, шкідниками, рослинами паразитами. Саме таку роль відіграють столітні платани, що зростають на території між старим і новими корпусами санаторію. І навпаки, дерева тополі бальзамічної, клена цукристого, верби ламкої, заселені омелою білою, істотно знижують привабливість ландшафту. Неприятливі погодні умови серпня-вересня 2008 р. (тривала посуха) стали причиною значної втрати декоративності ялівця звичайного 'Hibernica' та ялівця віргінського 'Scy rocet'.

Сучасною рисою європейців є смак до ландшафтів незвичних, особливо екзотичних. Потреба у виразі свого особистого смаку, його вирізнення на загальному фоні веде до пошуку і створення таких ландшафтів, які явно відрізняються від ландшафтів "звичайних". Екзотичні ландшафти стають чимось на зразок символу цього вирізнення й підкреслення своєї особистості [2]. У сучасному рекреаційному ландшафті санаторію "Квітка полонини" екзотичність проявляється не лише у влаштуванні екзотичних пейзажних композицій, схожих на парк юрського періоду, а і у використанні екзотичних за формою, фактурою, кольором листя рослин. Це бундук дводомний, горіх айлантолистий, сумах оленерогий, лавровишня, штамбові форми туї західної, бруслини японської, декоративно листяні форми рослин, а також широке використання топіарного мистецтва.

Чинниками, що сприяють привабливості ландшафту, є створення композиційно досконалих напіввідкритих просторів, кількісна перевага кущів над деревами у більшості садово-паркових композицій, широке використання вічнозелених, квітучих та декоративно листяних рослин.

Висновки і перспективи подальших досліджень

Вивчення досвіду інтродукційної оптимізації рекреаційного ландшафту на прикладі санаторію "Квітка полонини" засвідчило:

1. Інтродукційна оптимізація насаджень здатна істотно збільшити біологічне різноманіття дендрофлори, підвищити привабливість ландшафту та його функціональність.
2. Рекреаційний ландшафт цього санаторію органічно об'єднує природну та інтродуковану флору, створює умови для якісного змістовного здорового відпочинку.
3. Завдяки широкому використанню екзотичних видів рослин, формуванню напіввідкритих просторів за участі водних об'єктів, рокаріїв зростає привабливість рекреаційного ландшафту, підвищуються його лікувальні властивості.

Література

1. Быков В.А., Рабинович А.М., Шемель Н.В. и др. Комплексное использование полезных свойств растений для улучшения среды обитания и здоровья человека // Озеленение городов. Альманах. – М. : Прима-М, 2004. – Вып. 10. – С. 20-22.

2. Гродзінський М.Д. Пізнання ландшафту: Місце і простір : монографія. – у 2-х томах. – К. : ВПЦ "Київський університет", 2005. – Т. 2. – 503 с.
3. Дендрофлора України: Дикорослі й культивовані дерева і кущі. Голонасінні / під ред. М.А. Кохна. – К. : Фітосоціоцентр, 2002. – 348 с.
4. Дендрофлора України: Дикорослі й культивовані дерева і кущі. Покритонасінні, ч. 1 / під ред. М.А. Кохна. – К. : Фітосоціоцентр, 2002. – 448 с.
5. Дендрофлора України: Дикорослі й культивовані дерева і кущі. Покритонасінні, ч. 2 / під ред. М.А. Кохна та Н.М. Трофименко. – К. : Фітосоціоцентр, 2005. – 716 с.

УДК 712.42

Е.В. Голосова – Главный ботанический сад РАН

ВОСТОЧНЫЙ САД КАК ОБЪЕКТ МИРОВОЙ КУЛЬТУРЫ

Приводится краткая история развития и становления китайского и японского сада, как вида искусства, демонстрируются примеры их влияния на европейское садоводство.

Ключевые слова: восточный сад, ландшафт, Китай, Япония, философия.

E.V. Golosova – The Main Botanical Garden RAS

East garden, as object of world culture

The short history of development and formation of the Chinese and Japanese gardens as an art form is demonstrated; examples of their influence on the European gardening is resulted.

Keywords: east garden, landscape, China, Japan, philosophy.

Только во время глобальных экологических бедствий, человек особенно остро осознает, что Земля является живым и обладающим сознанием организмом, целостным и неделимым, где все происходящее имеет свой смысл и историческую необходимость. Даже наиболее убежденные материалисты рано или поздно понимают, что камни, растения, животные и люди являются неотъемлемыми элементами единого целого. Западное мировоззрение готово допустить, что не только человек, но и, в некоторой степени, животные и даже растения могут обладать сознанием, несправедливо отказывая в этом другим элементам природы, однозначно деля ее на живую и неживую. На востоке к этому вопросу подходят не столь категорично, и процесс познания истины подразумевает целостное восприятие мира и элементов его слагающих, поскольку информация о мире заключена и в человеке, и в камне, и в воде, и в дереве, а человек в этом ряду, к сожалению, не является самым долговечным элементом. Познавая мир, человек познает себя, а познавая себя, он пытается объяснить мир, исходя из тех знаний, которыми обладает, поэтому, момент "открытия цветка лотоса в саду вселенной", по восточным верованиям, и теория "Большого взрыва", в западной материалистической науке, объясняют по сути одно и то же знание лишь с разницей во времени в несколько тысячелетий.

Сады на западе – это способ отображения мира, гимн человеку как властителю природы, поскольку только властитель природы может создать из природных элементов прямые аллеи, прямоугольные боскеты или идеально симметричные плоскостные лабиринты.